

voorwerp van ons bidden: „Be- vernieuw in het G. „Neem Uwen meeder ons het

achter het eerste t en hetgeen er bed kan worden

gebeden worden: lood in het leven,

worden: „Wil mij rmits dit doelen v geloof uit zijn a het geloof naar uitkomen van het afval.

n bezwaar tegen tus“, voor zooveel de levende ziels- z niet ervaart, en dat er tusschen band van Gods- van het geloo-

op de manier der r natuurlijk geen a een bidt zonder gebed te kennen, arop hij pleit, en en moet.

ehed in de kerken, of in de bidcel der genade de weeg brengt, dan legging, die onze dan verwijzen we ze Liturgie staan; dspractijk, die de chten we tboven raag hiermee in

het alleen hangt n legt. Bedoelt ge w geheele heilig- er zeer zeker, en gekeerd als ge er ij van de eerste ovig gebed geen

“ werd gesproken.

ik gevolgd werd, el anders uitzien

C. V.

KUNST

nis van Zuid-Afri-

van R. Wiessing- ge, H. P. Leopolds

hat Dr J. F. van ul Kruger en de Republiek deed Hij verklaart in n tusschen het standpunt bij de l. Als Afrikaner the gezichtspunt. bovengenoemd van Hollandsch- reef in het En- of the ox“, di- er is een Neder- titel heeft ge- ma Leopold te t 241 bladzijden, er gedrukt en er le verband hou- Paul.

wording van de ven, in de twee land, terwijl het

toe de Krugers oofdstuk treffend de kaffers ge- verraderlijk om- telief en de slag ogen als in een naar het hooge fstream en Rus- wordt in deze hoe de 14-jarige t, en dien leeuw slotseling op zijn vsgierige makker uuw bekeek, van zien we hem in t een olifant. rhaal van Pauls oen niemand er

door durfde. Maar Paul ging zijn aanstaande bruid bezoeken, Maria du Plessis, met wie hij in 1842 gehuwd is en trotseerde om harentwil alle gevaren.

Het verhaal hoe Oom Paul zijn duim verloor door het springen van het krult in zijn laadgeweer is algemeen bekend. Zijn genezing geschiedde echter niet door een oud boerenmiddel (pag. 34), maar door op raad van een kaffermeidje een bok te slachten en de hand in de warme maag van het dier te steken.

De bekering van den jeugdigen Paul wordt genoemd een worstelen met het godsdienstprobleem. Zijn eerste vrouw en kind werden hem door den dood ontruk en Paul vluchtte in wanhoop de bergen in. Daar vonden hem later zijn vrienden, uitgepul van den honger door het lange vasten, terwijl hij zei: De Heere heeft mijn oogen geopend en alles geopenbaard. Dit verhaal is niet af, want nog lang na deze gebeurtenis leefde hij in overtuiging van zonden, terwijl hij dagelijks de Heilige Schrift onderzocht. Toen hij meende, dat zijn zonden te groot waren om vergeven te worden, bad hij God om hem dan maar weg te nemen. Terwijl de kaffers met den ossenwagen door een drift gingen bleef hij, evenals Jakob aan de Jabbok, achter om te worstelen met God. Toen kwam God hem voor met de woorden: „Zie het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt“. Daarmede daalde het licht der genade in zijn hart. En daar, zoo zeide hij, heb ik den Heere de hand gegeven, om uit dankbare liefde Hem mijn leven lang te dienen.

Bij de beschrijving van de jachtavonturen vertelt de schrijfster heel goed, hoe neef Paul (zoo werd hij destijds nog genoemd) clairvoyant was, en het wild zag loopen, waar niemand het zou zoeken. 't Gevolg was, dat altijd arme Boeren in zijn gevolg gingen jagen, want zijn voorspellingen kwamen uit. Dit duurde totdat neef Paul inzag, dat hij hoogmoedig was geworden op zijn gave. Daarop bad hij God om die gave van hem weg te nemen, wat ook geschiedde.

Op de krijgsbedrijven van wijlen President Kruger kunnen wij niet ingaan. Het zij voldoende op te merken, dat hij zoo dapper was, dat de kaffers hem voor onkwetsbaar hielden. Ook nam hij een bemiddelende houding aan, toen de kommandanten Pretorius en Potgieter in oneenigheid leefden. Ook was hij getuige van hun treffende verzoening.

Van het kerkelijk leven in Zuid-Afrika geeft de schrijfster een gebrekkige voorstelling. Ze noemt „Doppers“ menschen, die op alle nieuwe gedachten een domper zetten. Leest men het smaakvolle boekje van Dr Okulis (Ds Postma) over de Doppers, dan krijgt men een heel anderen indruk. Doppers waren menschen uit de drie Hollandsche kerken, die vasthielden aan de taal, de zeden en de godsdienstige beginselen van de voortrekkers. Zij waren de ruggegraat van het Zuid-Afrikaansche volk.

Ook is het verhaal van de afstichting (reformatie) waardoor de Geref. Kerk van Z. Afrika ontstond niet geheel juist. Ze is geen sekte, die gelijkt op de Scotsch Covenanters. Tijdens den Trek was in Natal gesticht: De reizende Gereformeerde gemeente en waren de ambten ingesteld. Terloops zij gezegd, dat Oom Paul nooit ouderling is geweest en nog minder hoofd van de Geref. kerk in Transvaal. Toen de Voortrekkers tot rust kwamen stichtten zij de Ned. Herv. Kerk in Transvaal. De Vrijstaat en Kaapprovincie werden bediend door predikanten uit de Ned. Geref. Kerk van de Kaapprovincie. Maar de Herv. Kerk in Transvaal had vier predikanten, o.w. Ds v. d. Hoff en Van Warmelo. Toen deze Kerk van 1853 afweek van de waarheid en de tucht schromelijk verwaarloosde, schreven enkele Boeren (o.a. D. Venter, vice-president van Oranje Vrijstaat, en Caspar Kruger, uit Rustenburg naar Nederland om hulp van gereformeerde leeraars. Door de synode van de Chr. Geref. Kerk in Nederland werd Ds D. Postma (niet Dr Postma) afgevaardigd, om ter plaatse naar den kerkelijken toestand in Zuid-Afrika te informeren. Onder zijn leiding is daarop de reformatie tot stand gekomen onder den seringenboom te Rustenburg in 1859.

De historische gegevens omtrent het diep treurige presidentschap van Burgers, de eerste annexatie van Transvaal door Engeland, en de protesten der Boeren daartegen, worden door de schrijfster trouw verwerkt. De vredelievende houding van Generaal Paul Kruger wordt treffend geteekend. En dan volgt het herstel van de Transvaalsche Republiek in 1880 onder leiding van het driemanschap Kruger, Joubert en Pretorius, na den bekenden slag bij Majoeba, waar de Engelsche generaal Colley sneuvelde.

In Mei 1883 werd Paul Kruger voor de eerste maal tot president gekozen. Als zoodanig toog hij met generaal Smit en Ds S. J. du Toit naar Engeland, waar in 1884 de Conventie van Londen tot stand kwam, die de onafhankelijkheid van de Republiek erkende. Ook sloot de deputatie contracten af voor den aanleg van den spoorweg Pretoria-Delagoabaai. Ook maakte President Kruger kennis met Dr Leyds, die de benoeming aannam tot staatsprocureur te Pretoria.

Na zijn terugkeer uit Europa begon de strijd met Cecil Rhodes, die van mijn-ingenieur te Kim-

berley was opgeklommen tot millionair en tot premier van de Kaapkolonie. Aan den Witwatersrand werd het goudrif ontdekt en van alle zijden stroomden emigranten Transvaal binnen, die de aanleiding werden tot het stichten van Johannesburg. Rhodes stookte het vuur van ontevredenheid onder de mijnwerkers aan en zoo kreeg President Kruger, die in 1888 herkozen was, veel last van hen.

De inval van Jameson bracht dezen strijd tot een climax. De grootmoedige behandeling van de opstandelingen dwong de bewondering af van de geheele wereld. President Kruger werd in 1893 herkozen en de eenheid van Transvaal was met Gods hulp hersteld.

Hier vlecht de schrijfster enkele staaltjes in van de natuurlijke wijsheid van Oom Paul. Toen twee broers ruzie hadden over een erfenis, en Oom Paul als scheidsrechter werd ingeroepen, liet hij den jongsten broer de plaats op de kaart in tweeën deelen en den oudsten broer het eerst kiezen.

De kassier van een hotel had £100 van een reiziger in bewaring en weigerde die terug te geven. De President ter hulp geroepen leende den Boer £100 en zei, geef dit geld aan de kas af tegen bewijs en ga dan slapen. Morgen haal je eerst mijn geld en dan het jouwe uit de kas. De kassier gaf de eerste som terug, terwijl de Boer zijn bewijs vast hield. Daarna de tweede som tegen bewijs. De schrijfster vergeet te vertellen, dat de kassier zei: „Er is maar één man, die slimmer is dan ik, en dat is Oom Paul, die heeft je zeker goeden raad gegeven!“

De waarde van het boek van Mej. Jutta wordt aanmerkelijk verhoogd doordat zij een brief opnam van den Amerikaan Poultney Bigelow over Krugers karakter. Hij vergelijkt hem bij den moedigen leeuw en den rustigen os, want Kruger was tegelijk hartstochtelijk druk in zijn bewegingen en volkomen rustig van gemoed. Men heeft hem vaak misverstaan, en beschuldigd van koppige door-drijverij, doch hij moet gezien worden als Benjamin Franklin, als overwinnaar van schijnbaar onoverkomelijke hinderpalen.

Over den grooten oorlog van 1899—1902 geeft de schrijfster uitvoerig bericht. Doch hierin behoeven wij haar niet te volgen, want de feiten zijn algemeen bekend.

Haar boek eindigt met „President Kruger in ballingschap“. Ook hierin zijn enkele kleine onnauwkeurigheden. Te Clarens, waar de President stierf, was hij slechts een paar maanden. Te Utrecht, te Hilversum en te Menton was hij het langst. Uit zijn gevolg worden genoemd Happé, Dr Heymans en Dr Los. Doch waarom niet Mevrouw Eloff en hare dochters, en Mijnheer Bredell, de secretaris, die zijn rechterhand was?

Een historisch verhaal kan tweemaal waarde hebben. Het kan gelijk zijn aan het rapport van een rechter van instructie bij de rechbank, die alle getuigen in een zaak heeft verhoord en geschild. Maar zulk een verhaal is gewoonlijk zoo droog als kurk.

Het historisch verhaal kan echter ook waarde hebben als smakelijke vertelling, die door jonge menschen verslonden wordt, mits het zedelijk-godsdienstige gehalte van het werk beantwoordt aan de normen door God gesteld.

Deze laatste waardeering kan aan het boek van Mej. Marjorie Jutta niet onthouden worden. Zij heeft o.i. de Kruger-literatuur met een nuttig werk verrijkt.

S. O. LOS.

UIT DE HISTORIE

De briefwisseling tusschen Groen en Kuyper.

I.

Het karakter van deze uitgave.

De herdenking van Kuypers geboortedag behoort weer tot het verleden. In kranten-, weekblad- en tijdschriftartikelen, in redevoeringen en in gedenkboeken, zijn vele waardeerende en enkele lakende beschouwingen gewijd aan den veelzijdige. En reeds is door velen de jubileumlektuur, zooals gebruikelijk is, bijgezet in het praalgraf, genaamd boekenkast.

Hoe snel verouderd doorgaans het meerendeel van dergelijke gelegenheidsgeschriften! En terecht, in zoo verre zij bestaan in de herhaling van wat al talloze malen gezegd is. Een beter lot verdienen zij slechts, indien zij nieuwe gezichtspunten openen, of indien zij gegevens aan den dag brengen, die tot nog toe onbekend waren gebleven.

Wat het eerste betreft schijnt de kans gunstig te staan, dat deze herdenking een nieuwen impuls zal geven aan de bestudeering van Kuypers werken. De strijd om zijn geestelijke erfenis is gelukkig nog in vollen gang. In theologie, staatsrecht en wijsbegeerte heeft hij, met kwistige genialiteit, zooveel vragen aan de orde gesteld en aanvankelijk beantwoord, dat met de kritische verwerking, laat staan met de verdere ontwikkeling van zijn denkbeelden in vele opzichten nog slechts een begin is gemaakt.

Maar niet alleen Kuypers werken roepen om verdere bestudeering, ook zijn levensgeschiedenis vraagt daar om. Wel hebben Rullmann en anderen reeds heel wat bijeen gebracht, maar de biografie van Kuyper is nog niet geschreven en kan trouwens voorloopig nog niet geschreven worden. Van zoo'n werk mag men immers verwachten, dat het zijn held ten voeten uit teekent, in heel zijn persoonlijkheid met haar deugden en gebreken. Het dient zijn verhouding te beschrijven tot geestverwanten en tegenstanders, de invloeden, die hij ondergaan en die hij uitgeoefend heeft, nauwkeurig aan te wijzen. Het dient zijn veelzijdige activiteit in het licht te stellen, ook waar die gewerkt heeft achter de schermen. Aldus zou het niet alleen een geschiedenis van Kuyper, maar een belangrijk stuk vaderlandsche geschiedenis worden. Ja zelfs zou het (men denke aan Kuypers werkzaamheid als minister-president) naar het gebied der internationale politiek voeren.

Voor een dergelijke biografie is de tijd nog niet gekomen. Consideratie met nog levende personen, maar vooral het gebrek aan gegevens verbieden voorshands elke poging in die richting. Wat al bescheiden zouden geraadpleegd moeten worden, die op dit oogenblik rusten in archieven of ontoegankelijke particuliere verzamelingen!

Maar een begin is althans gemaakt. Juist nog op tijd om als herdenkingsbijdrage dienst te kunnen doen, verscheen de briefwisseling tusschen Groen van Prinsterer en Kuyper.¹⁾

Een, ook uiterlijk, monumentaal werk!

Precies 500 brieven, in den loop van ongeveer tien jaar tusschen deze beide mannen gewisseld, zijn hier chronologisch gerangschikt en van, soms uitvoerige, aantekeningen voorzien.

Eigenlijk geldt deze publicatie in de eerste plaats Groen. Zij vormt een zelfstandig onderdeel van de groote uitgave van zijn nagelaten geschriften, waaraan de hoogleeraren Gerretson en Goslinga nu reeds jaren lang werken, en waarvan in 1925 het eerste deel, bevattende Groens briefwisseling tot 1833, het licht zag. Deze uitgave is berekend op vier omvangrijke deelen (afgezien van nog een deel, dat de overige nagelaten en ongedrukte geschriften zal bevatten), wat niemand zal verwonderen die weet, dat alleen reeds op het Rijksarchief ongeveer 10.000, en in andere verzamelingen nog ettelijke verdere duizenden brieven van en aan Groen bewaard zijn.

De correspondentie tusschen Groen en Kuyper was bestemd, om te zijner tijd opgenomen te worden in het laatste deel der groote uitgave. De uitgevers hebben echter de gelukkige gedachte gehad, haar nu reeds apart te laten verschijnen. Om twee redenen lijkt mij dit toejuiching te verdienen.

Vooreerst zou het, dunkt mij, in het raam van de geheele uitgave nooit mogelijk zijn geweest om, zooals hier geschied is, de brieven van Groen en Kuyper vrijwel onverkort mee te deelen. Ik vermoed althans, dat er in die editie slechts een bloemlezing zal voorkomen uit wat hier geboden wordt, wil de omvang van dat werk niet alle grenzen te buiten gaan. Tegenover dit voordeel van de afzonderlijke uitgaaf staat natuurlijk het onvermijdelijke nadeel, dat zij geen brieven bevat over Kuyper, door of aan Groen geschreven.

En in de tweede plaats: met dezen „voordruk“ kan een veel ruimer publiek worden bereikt dan dat, waarvoor de groote uitgave bestemd is. Men moet tenminste, behalve over een ruime beurs, al over bijzonder veel belangstelling beschikken voor Groen en onze 19e-eeuwsche geschiedenis, om zich deze vijf lijvige en kostbare deelen aan te schaffen. Daarentegen is de hier aangekondigde editie van de eerste tot de laatste bladzijde interessant voor ieder, die Kuyper vereert als zijn leidman op kerkelijk of staatkundig terrein.

Om het werk tijdig, d.w.z. in de dagen van de Kuyper-herdenking, gereed te hebben, heeft Prof. Goslinga er een tempo achter moeten zetten, dat de nauwkeurigheid soms in gevaar dreigde te brengen. Wie nooit een dergelijke bezigheid bij de hand gehad heeft, kan zich bijna niet voorstellen, hoe tijdroovend en moeitevol het toelichten van een brievenpublicatie is. Althans wanneer men zichzelf zulke hooge eischen stelt als de heeren Gerretson en Goslinga. Zoolang het bekende feiten en personen betreft, gaat het gemakkelijk genoeg. Maar hoe vaak komen hier gebeurtenissen ter sprake, wier juiste toedracht bijna niet meer te ontwarren is! Dan moet er in alle mogelijke hoeken en gaten gespeurd en gesnuffeld worden, soms zonder eenig resultaat.

Eén voorbeeld! In onze briefwisseling wordt herhaaldelijk melding gemaakt van een zekeren Jhr Mr A. von Daehne van Varick. Hij was een van de eerste medewerkers aan De Standaard, van wien zoowel Groen als Kuyper aanvankelijk groote verwachtingen hadden, totdat hij reeds spoedig overging naar de Roomsche kerk. Gaarne zouden we wat meer weten van deze raadselachtige en interessante figuur, maar behalve zijn geboorte- en sterfjaar hebben de nasporingen tot nog toe vrijwel niets opgeleverd.

En zoo gaat het slag op slag! En als men dan ervaart, hoe zelden de uitgever ons in den steek

¹⁾ Briefwisseling van Mr G. Groen van Prinsterer met Dr A. Kuyper, 1864—1876; bewerkt door Dr A. Goslinga. J. H. Kok N.V., Kampen, 1937.

laat, wanneer men onder aan de bladzijde een toelichting zoekt, krijgt men er eenig idee van wat een werk hier verzet is.

Loont dit nu allemaal de moeite?

Ongetwijfeld!

Er is bijna geen enkel middel, dat zoo geschikt is om een juist beeld te krijgen op historische personen, als de lectuur van hun vertrouwelijke brieven. Niet voor niets heeft Groen, de uitgever van de correspondentie der Oranjevrijen, reeds bij zijn leven een gedeelte van zijn eigen briefwisseling, o.a. met Da Costa, Wormser en Thorbecke, publiek gemaakt. „Ik zou haast", zoo roept Kuyper hem in verband daarmee toe, „u en alle vrienden uit die dagen gebieden willen hebben: geef toch uit! Memoiren, brieven! Doe ons jongeren weten, wat er is geschied!" (blz. 191).

„Wat er is geschied!" Inderdaad, want in deze brieven betraft men, om zoo te zeggen, de geschiedenis op heeterdaad. Geheime drijfveeren, die om tactische redenen in het openbaar verzwegen werden, persoonlijke gevoeligheden, die den loop der gebeurtenissen soms beslissend maar ongeweten beïnvloedden, hier liggen ze open en bloot voor u. Waar anders dan in vertrouwelijke brieven is er plaats voor de mededeeling van persoonlijke en huiselijke bijzonderheden, voor beklag over de moeiten en voor blijdschap over de vreugden des levens, voor de uitingen van het gevoel tegenover den liefhebbenden vriend?

Het is mijn bedoeling, om in een volgend artikel eenige on- of minder bekende curiosa uit deze correspondentie mee te deelen. Vervolgens wil ik iets zeggen over de persoonlijke relatie tusschen Kuyper en Groen; om dan tenslotte één van de vele onderwerpen, die door deze publicatie nader worden toegelicht, apart te behandelen.

Ik moet er echter op wijzen, dat zodoende slechts een zeer kleine greep wordt gedaan in den rijkdom van gegevens, die hier ligt uitgestald. Het tijdperk, door deze brieven bestreken, is in velerlei opzicht uiterst belangrijk.

De politieke strijd was in vollen gang. Wij zien Groen steeds meer in een smartelijke botsing geraakt met zijn vroegere vrienden, en eindelijk met hen breken. Tegelijkertijd doet Kuyper zijn intrede in de politieke arena, eerst buiten, daarna ook in de Kamer. Hij ontplooft een enorme activiteit, maar niemand nog kon in den predikant-politicus den toekomstigen leider van een invloedrijke en goed georganiseerde partij, laat staan den lateren minister-president vermoeden.

Al vóórdien had Kuyper zich met volle borst geworpen in den strijd om kerk en school, ook al door middel van zijn dagblad, over welks tot stand koming hier allerlei merkwaardigs te vinden is. Meer en meer wordt hij het centrum, waar alle draden samenkomen, de ziel van de actie der herleeft orthodoxie op elk terrein.

Al deze gebeurtenissen zien wij in deze briefwisseling zich afspelen, verlevendigd door een overvloed van details. Pas na grondige studie van deskundigen zal blijken, in hoe verre daardoor een correctie van gangbare voorstellingen noodzakelijk zal zijn. De winst is te rijk, om die nu reeds te kunnen besommen.

Intusschen kan ik ieder, die belang stelt in Kuyper en Groen, maar die gewoonlijk er niet toe komt om dergelijke „geleerde" uitgaven ter hand te nemen, de lectuur van dit werk aanraden. Van taaiheid of dorheid is hier geen sprake! Wanneer mannen met het temperament van een Groen en een Kuyper vertrouwelijke brieven schrijven, alleen bestemd voor het oog van den vriend, spatten de vonken er uit!

Dit boek, zoo is gezegd, leest als een roman. Het is volkomen waar!

H. SMITSKAMP.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

De beteekenis van de Prot. Chr. Centrales en Vakorganisaties van patroons voor het kerkelijk, politiek en maatschappelijk leven in ons vaderland.

II.

De miskenning van de beteekenis.

De praktische inleiding, welke aan dit artikel is vooraf gegaan, moge den welwillenden lezer dezer artikelen gesteld hebben midden in de praktijk van het vraagstuk, dat wij behandelen. Het is immers de zeer verschillende beoordeeling van de beteekenis der Christelijke patroonsorganisatie, die meermalen terecht doet vermoeden, dat die beteekenis in onze eigen Christelijken kring wordt miskend, althans niet in voldoende mate wordt beseft.

Wie nota neemt van de beteekenis, die anderen, niet tot onze levenskring behorende autoriteiten, toekennen aan de Prot. Chr. Patroonsorganisatie¹⁾,

1) Zie o.m. „Organisatorische verhoudingen tusschen werkgevers en werknemers", door Dr Ir. B. Bølger (uitg. Tjeenk Willink te Haarlem, 1929) blz. 18, waar op de belangrijkheid der C. W. V. wordt gewezen als „getuigende" organisatie.

moet zich daarover verwonderen, en stelt zich de vraag, hoe het mogelijk is, dat in den eigen Christelijken kring zoowel talrijke Christelijke patroons als vooraanstaande leiders op kerkelijk, politiek, sociaal en economisch terrein uiterst gematigd staan in hun opvatting omtrent de beteekenis dezer Christelijke patroonsorganisaties.

Hoewel vaak zeer oppervlakkig, toch is men het over de beteekenis van de Christelijke vakorganisatie van arbeiders in onze kringen meer eens. Men denkt terug aan 1918, toen het revolutiegevaar dreigde. Toen was onze Christelijke arbeidersbeweging immers een bolwerk van betekenis ter bestrijding der revolutiegolf. En ook in de toekomst zal ze dit zeker blijven. Onze Christelijke arbeidersorganisatie dient dus versterkt, al was het alleen maar daarom. Niemand in onze Christelijke kringen, die zich daartegen verzetten zal.

Maar de organisatie van Christelijke patroons? Och, patroons maken immers geen revolutie, en deswege is de belangstelling slechts matig en het niet-begrijpen der doelstelling veelsoortig.

Natuurlijk ontkennen wij niet, dat meermalen door vooraanstaande figuren in onze Christelijke sociale beweging en ook door onze Christelijke pers geweest is op de groote beteekenis der Christelijke patroonsorganisatie, met dankbaarheid moet dit zeker worden vermeld, maar nog steeds blijft in breeden kring een onttellend gemis aan besef van de primaire beteekenis dezer organisaties voor ons volksleven aanwezig te zijn. Mede daaruit is het te verklaren, dat zeer onlangs het Comité van samenwerking der drie Prot. Chr. Patroonscentrales in Nederland, saamgesteld uit den Christelijken Boeren- en Tuindersbond, den Christelijken Middenstandsbond en het Christelijk Werkgeversverbond, zich gedrongen voelde in een schrijven tot het Centraal Comité van A. R. Kiesverenigingen in Nederland en tot het Hoofdbestuur van de Chr. Hist. Unie op te merken, dat zij nu ongeveer twintig jaar arbeiden aan de organisatie van Chr. patroons in Nederland, en hoewel dankbaar voor hetgeen reeds verkregen werd, toch moesten constateeren, dat talrijke Christen-patroons aangesloten blijven bij de z.g. neutrale (in wezen vaak „liberale") organisaties, zonder dat de noodzaak daartoe dringt, terwijl de Christelijke organisaties hun hulp en steun zoo dringend behoeven. Als een van de vermoedelijke redenen van dezen misstand werd genoemd het feit, dat zij, die zich met andere deelen van onze Christelijken arbeid bezig houden, onvoldoende inzien het belang en de principiële beteekenis van onze Christelijke patroonsorganisaties. Met klem werd er op gewezen, dat het voor ons geloovig volksdeel niet is te verstaan, dat men mannen brengt op plaatsen, die hen aanzien en invloed geven, om dan te zien dat deze aldus verkregen invloed soms wordt aangewend tegen een ander deel van onze Christelijke actie, i.e. tegen de Christelijke patroonsorganisatie.

Ook tot de Jongelingsbonden richtten zich de drie Christelijke Patroonscentrales. Deze werden er op gewezen, dat men in Prot. Chr. kring ijvert voor Chr. onderwijs, Chr. politiek, Chr. pers, Chr. radio-omroep, Chr. barmhartigheidsinstellingen. Evenzoo voor Chr. arbeidersorganisatie, doch de wonderlijke inconsequentie begaat, dat men zich daarnaast voorstander betoont van neutrale organisatie wanneer het de ondernemingen of het bedrijfsleven betreft. Onze Chr. jeugd werd gevraagd, door dege bestudeering aandacht te willen schenken aan de Chr. organisatiegedachte op maatschappelijk terrein, opdat het geheele terrein van het leven gelijkelijk en in verband met elkaar wordt aangegrepen door het Chr. organisatieleven, en geen deel, wellicht het allerbelangrijkste deel, daarvan verloren gaat.²⁾ Gewezen werd ook op het verbazingwekkende van een dergelijke houding, wijl toch juist in onze dagen op maatschappelijk terrein de hoofdstrijd der geesten wordt gestreden en afdwalingen op kerkelijk en politiek terrein veelal haar grond vinden in foutieve beginselen of opvattingen op maatschappelijk terrein.

Een tweede bewijs.

Zoowel aan het Centraal Comité van A. R. Kiesverenigingen als aan het Bestuur der Chr. Hist. Unie is ten vorigen jare door daartoe benoemde commissies rapport uitgebracht over een zeer belangrijk onderwerp in verband met de organisatie der maatschappij, n.l. over ordening van het bedrijfsleven.

Wie verwacht zou hebben, dat deze rapporten een warme aanbeveling zouden bevatten voor versterking en uitbouw der Christelijke maatschappelijke organisaties van patroons en arbeiders, komt bedrogen uit.

Zonder te vervallen in de fout der S.D.A.P. om politiek en vakbeweging te vereenzelvigen, kan toch niet worden ontkend, dat met erkenning van de zelfstandigheid der politieke zoowel als der maatschappelijke organisaties bij de behandeling door Prot. Chr. politieke organisaties van een vraagstuk, dat zoo nauw het maatschappelijke leven raakt, op de primaire taak der Prot. Chr.

2) Van den Ned. Bond van Jongelingsver. op Geref. Grondslag ontving het Comité reeds bericht, dat bij de samenstelling der leidraden voor maatschappelijke onderwerpen aan de beteekenis der Chr. patroonsorganisatie aandacht zal worden geschonken.

maatschappelijke organisaties (zoowel van patroons als van arbeiders) in het bijzonder diende geweest, dit te meer, waar in een der rapporten het begin eener conclusie luidt: „Bij het nemen der ordeningsmaatregelen moeten de beginselen van Gods Woord richtsnoer zijn."³⁾

Wanneer immers aan een propageering van de in beide rapporten bepleite beginselen zich niet zou paren een bredere ontwikkeling speciaal der Christelijke organisatie van patroons, zal van toepassing dezer beginselen in ons maatschappelijk en politiek leven bitter weinig terecht komen, en gelijk de opvattingen, die in de Christelijke maatschappelijke organisaties naar boven komen, dikwijls weerklink en uitwerking vinden in de Christelijke politieke organisaties en de belangrijkheid dezer organisaties bepleiten en met name noemen, zoo ook dienen omgekeerd de Christelijke politieke organisaties de belangrijkheid der Christelijke maatschappelijke organisaties in breder en juist licht te plaatsen en deze ook met name te noemen. Wie dit nalaat, miskent de beteekenis van de laatste, al is dit, wat wij stellig gelooven, in dit geval onbedoeld.

Onze Christelijke actie op allerlei terrein, niet het minst op het maatschappelijk levensterrein, heeft thans minder behoefte aan algemeene termen dan wel aan concretiseering.⁴⁾

A. BORST Pzn.

3) Rapport inzake ordening van het bedrijfsleven (Centraal Comité van A. R. Kiesverenigingen) conclusie II.

4) Op pag. 11 van het rapport uitgebracht aan het hoofdbestuur der Chr. Hist. Unie leest men o.m. onder het hoofd „Groe van het Organisatieleven": „Mede moeten hier genoemd worden de vakverenigingen van werkgevers en werknemers, wier werkzaamheid in belangrijke mate de heerschaap van het economisch individualisme heeft ondermijnd."

Waarom, zoo vragen wij, noemt men hier niet CONCRET met name de Christelijke patroons- en arbeidersorganisaties? Van talrijke „neutrale" of liberale patroonsorganisaties heeft men in deze NIETS te verwachten. Integendeel, hun optreden tegen allerlei sociale en economische wetgeving in den laatsten tijd geeft daarvan sprekende voorbeelden.

Waarom toch dit gepraat „in de ruimte"? Waarom niet CONCRET?

HET BOEK VAN DE WEEK

Rondom de Kuyper-litteratuur.

VIII.

Niet minder revolutionair, despotiek en rechtskrenkend was de Overheid tegen de oude Hervormde of Gereformeerde Kerk opgetreden. Zij had nota bene bij Koninklijk Besluit die Kerk een nieuwe organisatie opgedrongen. Dit was een rechtstreeks ingrijpen in de leer der kerk. Want „tot de leer van eene kerk behoort ook haar organisatie."¹⁾

Deze daad werd een bron van funeste kerkverwoesting. Door een sluwe wijziging van het onderteekeningformulier voor predikanten werd leervrijheid zoo kras mogelijk toegelaten.²⁾

Het Gouvernement verlegde, na de misdaad van 1816 te hebben gepleegd, het criterium der kerk van de leer in de organisatie, in den „vorm" der kerk. In den nota bene door hem zelf opgedrongen vorm.³⁾ Wie naar dien vorm zich schikte, wie binnen de organisatie gehoorzaam bleef aan de reglementen, ook al vervloekte hij de leer, was een trouw, voorbeeldig, braaf geklikt, en werd als zoodanig ook door de Overheid beschermd. Wie aan de belijdenis trouw bleef, maar de reglementen overtrad en tegen de organisatie zondigde, was rebel, revolutionair, twistzieke sectariër. Desnoods werd hij met behulp der Overheid uit de „Kerk" geworpen.

1) Deze uitspraak op p. 70 van *Vrijheid enz.* Over de organisatie van 1816 zie men: *Handboek enz.* p. 780: „Zonder noodzaak, en in strijd met de geschiedenis, het recht, en het wezen der kerk; in a. oorsprong; daar zij door het Gouvernement, zonder toestemming en ondanks tegenspraak, ontworpen en opgedrongen werd; b. inhoud, als zijnde ingericht, naar de analogie van het nieuwe Staatsregt, met voorbijzage der eigenaardigheden van den Presbyteriaansch-Synodalen Kerkvorm: ware vertegenwoordiging der Gemeenten, gelijkelijk der Evangeliedienaars, en onvoorwaardelijk zelfbeheer in al wat tot de plichtvervulling tegen den eenigen Koning der Kerk behoort. Beperktheid van het kiesrecht en klein getal leden der Synode, verbod van lastbrief of ruggespraak; dus vernietiging van den invloed der Gemeenten, ten gevalle eener soort van aristocratische hiërarchie, uitlopende op de willekeur van een centraliserend en reglementerend hoofdbestuur, uit den aard der zaak even oppermachtig tegenover de Kerk als dienstvaardig en buigzaam jegens het Gouvernement. Oppergaaf van den Staat ook in de magt des Konings op de keuzen voor het Bestuur en op de maatregelen zelve van Kerkbeheer. — Uitvoering van een *ius in sacra*, door omkeering der grondslagen van het Kerkrecht: een predikant bijkans ambtenaar, een lidmaat bijkans onderdaan, de Koning bijkans regent. — De behartiging van Opvoeding en Armwezen aan de Kerk onthouden, of naar een met de voorschriften en het wezen van de Kerk onverenigbaar Staatsbeheer vergund." Vgl. p. 792, 801. Verder: *Advies*, II, (1857), p. 254. *Vrijheid enz.*, p. 99. Zie verder het artikel: „Groen van Prinsterer en de vormgeving der Kerk" in: *De Reformatie*, 16e Jaarg., No. 19, Doleantienummer, Noot 23-27.

2) Zelfde artikel, Noot 38—51.

3) *Adres enz.*, p. 44; *Handboek enz.*, p. 873; *Advies*, II (1857), 255, 263, 265, 274/5.

De Afgesonden. 2a)

Wel man aan haar c de organis liet zij be haar onw te maken, enkel jus houding c volgt: De haar tegen ik mogt d voeten gel partij; het ter losmal mij ander voorwaar zien, hoe

Revoluti ze de feite ring in de macht ove lijke, anti Synode ve toon. De M node; vice het werkt onderwor

De fune geering in van de pre dit benoeu de verhou gende jare gewijzigd 1815 diend siteiten „t Hervore te kunnen wāt „de E verlegde o van de le Herv. Ker den! En in dienst" (d boven ge mannen E Maar een onderhield de Kerk de plaats vinc

Lang, zv onrecht ge Overheid: tijd zou ir de modern zouden ge opdat ze b zindheden der nati erkenning n.l. de le Staat en I Godsdiens

Al zijn v recht neer meer verv school wo van den S snel temp

En dan, de derde N een, van pageert al ervan. Hij van Kerk het onvere der Ker

Zelfst eeniging r deert, ma losmaakt."

3a) *Aan d*

4) In 1842 terug. Maar verplichte d Feitelijk der Staatscreatur II, p. 96. In beid van 18 vorm." *Ned.*

5) *Advies* p. 81.

6) *Idem*, p

7) *Aan d*

8) Zie ove

9) Over de

Synode, p. 11

Regt enz., p.

270, 272, 177

10) *Advies*

het Gouvern

karakteriser

éme, *lezen*

p. 274, 287.

11) Zie: F

art. van des

12) *Ned.* (

in gedragslij

kamerrede v

Ged., I, p. 4